

היהודים בסופוט (בגרמנית: Zoppot) הופיעו במחצית השנייה של המאה ה-19; באותה תקופה התקיים כבר כפר נופש. הקהילה היהודית הייתה ציבור שגדל בהתמדה, בייחוד בשנות ה-20 של המאה ה-20 ועד לעצם מעבר השלטון לידי הנאצים. ב-1865 היו אלו 5 יהודים, ב-1895 38, ב-1902 99, ב-1910 86, ב-1923 3786, ב-1929 4311, ב-1939 140. הם התיישבו לאורך כביש מסחר הרץ לאורך החוף עד לפוצק. בתוככי סופוט עצמה כביש זה נמצא ברחוב גרונדוולקה דהיום. בתחילה היהודים ניהלו בתי הארחה, אחר כך הם החלו לבנות פנסיונים, שבשכנותם החלו להינתן שירותי רפואה ומסחר.

יהודי סופוט בתחילה היו כפופים מבחינה מנהלית לקהילה בווייחרובו והשתמשו גם בתשתית שלה. בשנת 1900 לערך הם לקחו פעולה להשיג עצמאות, מה שהתרחש בין השנים 1912-1913. ב-1913 אושר התקנון, מה שחתם באופן סופי את העצמאות המנהלית מהקהילה היהודית בווייחרובו; נפתח גם בית מדרש וגם בית עלמין.

ב-1914 ב- Roonstraße (כיום רחוב דומברבסקייגו 1) נבנה בית כנסת לפי הפרויקט של אדולף ביילפלד. בית הכנסת נחנך ב-26 במאי 1914 בהשתתפותו של הרב מדנציג ד"ר רוברט קלטר. במבנים הצדדיים הנוספים לבית הכנסת נמצא מקום לשמירת הסידורים, מלתחה, חדר לעריכת ברית וחדר חימום. בין השנים 1925-1928 נבנתה עוד תוספת ליד בית הכנסת ובה מוקמה מקווה ודירה עבור השומר. נבנו גם שתי עזרות נשים. בית הכנסת התקיים עד לתקופת "ליל הבדולח" - האש שכילתה אותו הובערה בלילה שבין ה-12 ל-13 בנובמבר 1938 והשריפה הגדולה באה רק לילה מאוחר יותר. בשנות ה-60 של המאה ה-20, בחלקה שבה עמד בית הכנסת, הוקם בית מגורים.

הציבור היהודי בסופוט השתייך בתחילה אל הענף הרפורמי, שהיה פופולארי מאוד בקרב יהודי גרמניה. ואולם, היהודים החרדים שהופיעו כבר בסוף המאה ה-19 ושמוצאם היה מאדמות פולין ורוסיה החלו לטפל בנושא השגת בתי מדרש משלהם. היו אלה בתי מדרש בין השאר ב- Seestraße (כיום גיבורי מונטה קאסינו 67), Südstraße (רחוב גרונדוולקה 22),

5 *Pomerschestraße* (כיום רחוב נייפודלוגוושצ'י). עד ל-1935 התקיים גם בית מדרש בדירתו של הרב אברהם חן ב-*Schulstraße* (כיום רחוב קושצ'ושקי).

פעלו כמה ארגונים: אגודת הטיפול העברית בנזקקים ובחולים וחברה קדישא (*Israelitische Krankenpflege- und Beerdigungsverein*), אגודת יהודי המזרח בעיר החופשית דנציג, היושבים בסופוט (*Ostjüdischer Verein in der Freie Stadt Danzig, Sitz in Zoppot*); מרכז לסיוע יהודי כללי (*Hauptquartier der Allgemeinen jüdischen Hilfe*), ב-1925 לאחר שינוי השם והסבתו לאגודת הטיפול בחולים, נקרא מרכז יהודי לסיוע לסיוע (*Jüdisches Wohlfahrtszentrum*). בתום מלחמת העולם הראשונה הופיעו גם אגודות ציוניות, מפלגות כגון הארגון הציוני או פועלי ציון-שמאל, מועדון הספורט בר כוכבא וכן ארגוני צעירים כדוגמת החלוץ ובלאו-וייס. אגודה לטובת המטייל היהודי הצעיר (*Blau Weiss Bund für Jüdisches Jugendwandern*). עד לשנות ה-30 של המאה ה-20 קהילת סופוט לא החזיקה ברב. השתמשו בשירותי הרבנים מדנציג וכן בדרשנים אשר בד בבד עסקו בלימודי הדת ובבית הכנסת. רק בסוף שנת 1937 מאיר בלאייר הפך לרב הראשון של העיר.

הציבור היהודי התקיים בסופוט גם בתקופה שאחרי מלחמת העולם השנייה. ראשוני היהודים התיישבו כאן ב-1945 והיו כ-50 בני אדם. בשנים הבאות הכמות המספרית הייתה נתונה לשינויים ולא הייתה יציבה; ב-1946 מ-56 עד 449 אנשים, ב-1947 בין 451 ל-171. בתקופה שבין 1948-1949 מנו בערך 170 איש. סניף של הוועד המרכזי של יהודי סופוט התקיים עד לחיסולו ב-1950. לאחר מכן יהודי המקום יצרו יחדיו את ארגוני היהודים בטרומיאסטו. הציבור הזה קיים עד היום, בפועל בסניף האגודה החברתית-תרבותית של יהודי פולין וכן בקהילה היהודית הדתית בגדנסק. החל מ-2012 פועלת הקהילה הרפורמית בית טרוימיאסטו. כעת בסופוט מתגוררים קרוב ל-100 יהודים.

בית העלמין היהודי בסופוט שרד כאחד הבוודדים באזור פומרניה. הוא נמצא ברחוב יאצק מלצ'בסקי (בעבר *Große Katzerstraße*). הוא תופס של 0.5 ההקטר. המדינה מגינה עליו כי הוא מצוי ברשימה של האתרים לשימור תחת המספר 1043 (בעבר 894) מתוקף החלטה שהתקבלה ביום ה-30.11.83.

תאריך מדויק של ייסוד בית העלמין אינו ידוע. קרוב לוודאי כי הוא ודאי נוסד ב-1913, כאשר באותה השנה הקהילה היהודית קנתה מהעיר קרקע לשימוש בית העלמין תמורת עשרת אלפים מארקים וכן אישרה תקנון. קודם יהודי סופוט השתמשו בבית העלמין בבולשבו שליד וייחרובו וקבורות בודדות הופיעו מ-1878 בבית הקברות הכללי של סופוט. בית העלמין היהודי בסופוט מופיע ב-1922. הוא פעל עד לסוף 1938. הוא נהרס חלקית בעת השואה, ובשנת 1948 ננעל סופית; הוא נמשך ונהרס עד לניסיונות לשקמו בראשית שנות ה-80 של המאה ה-20. חוצת בית העלמין נהרסה, כמו גם מרכיבי הקישוט והקברים עצמם.

בשנים 1983-1989 בית העלמין שופץ מכספים של השלטון המקומי, הממונה על שימור אתרים וקרן משפחת ניסנבאום. חודשו החומה והשער, הועמדו כ-100 מצבות לקטע אחד מתוך אוהל קבורה. מקטעי המצבות שנמצאו הוקם גם לפידריום. הוא נפתח לביקור הקהל ב-13 במאי 1990.

המגרש של בית העלמין הינו בצורת טרפז עם צלע מוערכת בכיוון מערב. מצד מזרח ומערב נשתמרו קטעי הגידור הראשונים, שהושלמו לאחר מכן באלמנטים אחרים מבטון. נשמר גם שער בנוי אבן, מצד רחוב מלצ'בסקי. באמצע הכניסה עד לקורת התווך האמצעית נמצא הכיתוב העברי "זה שער אלוהים". מצד המזרח בית העלמין סמוך לבית הקברות הקתולי, קירותיו האחרים גובלים ביער. השדרה היוצאת משער בית העלמין מיוערת בעצי תרזה והיא מחלקת את בית העלמין לשתי חלקות, בכל אחת מהן שתי חלקות קברים הפונות מערבה. השתמשו בעיצוב חלל קבוע, אופייני למערך נוצרי, בניגוד, לדוגמא, לבתי העלמין היהודיים בדנציג ובוושץ'. נשתמרו קרוב ל-100 מצבות, בין השאר בצורת אסטלה ועצים שנגדעו, עשויות טרצו ואבן מלאכותית. הרבה פעמים על המצבות מופיעים כיתובים כפולים ובאלה כיתובים פולניים, גרמניים, רוסיים ועבריים. בחלקו הדרומי של בית העלמין נמצאת בימה שאליה מובילות מדרגות שנמצאות על הציר המרכזי. עד ל-1939 היה עליה בית טהרה שנבנה ב-1922. כעת ניכר סימן ליסודו. בית העלמין הוא אלמנט ממערך שלם של בתי קברות בסופוט הנמצאים בשולי ווזג'וזה לישיה (תל שועלים), הוא שכן לבית הקברות הקתולי ולבית העלמין האוונגלי לשעבר, שכעת הוא בית הקברות הכללי.

מאת: תומאש קאווסקי

ביבליוגרפיה:

- G. Berendt, *Żydzi na gdańskim rozdrożu (1945–1950)*, Gdańsk 2000.
- H. Domańska, *Żydzi znad gdańskiej zatoki*, Warszawa 2000.
- H. Domańska, *Żydzi w Sopocie*, „Rocznik Sopocki” 1995.